

ISSN 2415-7929
DOI: 10.31891/2415-7929

Збірник наукових праць

**Актуальні проблеми
філології та
перекладознавства**

2019, № 17

Scientific journal

**Current issues of
linguistics and
translation studies**

2019, Issue 17

Хмельницький 2019

Засновник і видавець: Хмельницький національний університет

Наукова бібліотека України ім. В. І. Вернадського <http://nbuv.gov.ua/j-nt/apfp>

Журнал включено до наукометричних баз:

Google Scholar <https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=UE4UR2oAAAAJ>

Головний редактор	Царалунга Ірина Богданівна, доктор філологічних наук, доцент, професор Хмельницького національного університету
Заступник головного редактора. Голова редакційної колегії	Бойко Юлія Петрівна, доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри германської філології та перекладознавства Хмельницького національного університету
Відповідальний секретар	Давлюк Юлія Борисівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології та перекладознавства Хмельницького національного університету

Члени редакційної колегії

Гавриш М. М. – канд. філол. н., Гнатюк М. І. – д-р філол. н., Гриньва А. П. – канд. філол. н., Купчівська З. О. – д-р філол. н., Марчук Л. М. – д-р філол. н., Олійник Л. В. – канд. філол. н., Папушина В. А. – канд. філол. н., Приймак І. В. – канд. філол. н., Ставіслава Л. Л. – канд. філол. н., Торчівська Н. М. – канд. філол. н., Торчівський М. М. – д-р філол. н., Холод Уляна – PhD (м. Оломоуц, Чеська Республіка), Янчинши А. М. – канд. філол. н., Шуляк С. А. – д-р філол. н., Базилевич Марина – PhD (м. Декор, штат Айова, США), Белварова-Гібова Клаудія – PhD (м. Пряшів, Словаччина), Кшавовська-Ключевська Ельжбета – PhD (м. Краків, Польща), Панащенко Наталія – д-р філол. н. (м. Трнава, Словаччина), Козловський В. В. – д-р філол. н., Славова Л. Л. – д-р філол. н., Коломієць Л. В. – д-р філол. н., Колетаєва І. М. – д-р філол. н., Ніконова В. Г. – д-р філол. н., Єспенко Н. Г. – д-р філол. н., Ємель О. В. – канд. філол. н., Давлюк Ю. Б. – канд. філол. н., Тимошенко Т. М. – канд. філол. н.

Технічний редактор Кравчук Ю. В. – канд. екон. н.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Хмельницького національного університету, протокол № 12 від 26.06.2019 р.

Адреса редакції: Україна, 29016,
м. Хмельницький, вул. Інститутська, 11,
Хмельницький національний університет
редакція журналу "Актуальні проблеми філології та перекладознавства"
☎ +38 (0382) 67-51-08
e-mail: apfp.khnu@gmail.com
web: <http://journals.khnu.km.ua/index.php/apfp>
http://lib.khnu.km.ua/visnyk_apfp.htm

Зареєстровано Міністерством юстиції України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 17809-6659Р від 29 березня 2011 року

© Хмельницький національний університет, 2019
© Редакція журналу "Актуальні проблеми
філології та перекладознавства", 2019

ПРОБЛЕМИ ФІЛОЛОГІЇ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

ЦАРАЛУНГА І. Б. СЛОВОЗМІННА ВАРІАТИВНІСТЬ ІМЕННИКІВ У ЦЕРКОВНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКОЇ РЕДАКЦІЇ XV СТ.	5
ГРИЦЕВА А. П., ХАЛІБАК ВАРЬИРОВАНИЕ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ	13
ДУДЕНКО О. В. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ 'ДОЛЯ' У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ М. СТЕЛЬМАХА	17
МАРТИНЮК О. В. ПОПЕРЕДНЄ ТА КІНЦЕВЕ РЕДАГУВАННЯ ТЕКСТІВ У ПРОЦЕСІ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ	22
ПРИПІМАК І. В. ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНА ФУНКЦІЯ КОЛЬОРИСТИКИ У ПОЕТИЧНІЙ ЗБІРЦІ МАР'ЯНИ САВКИ «ПОРА ПЛОДІВ І КВІТІВ»	27
РОЗГОН В. В., ТИХОВСЬКА І. С. СИНОНІМІЧНІ ДІЄСЛОВНІ ЛЕКСЕМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ МИХАЙЛА СЛАБОШПИЦЬКОГО «УКРАЇНЕЦЬ, ЯКИЙ ВІДМОВИВСЯ БУТИ БІДНИМ»)	30
СТАНІСЛАВОВА Л. Л. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТРАТЕГІЇ ТА ЗАСОБИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ КАЗКИ Ю. КРАПЕВСЬКОГО «КВІАТ РАПРОСИ») ...	36
ТОРЧІНСЬКИЙ М. М. КВАНТИТАТИВНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКИХ ІДЕОНІМІВ	42
ХРЕНОВА В. В. ОСОБЛИВОСТІ СЕМАТИКИ ТА СПОСОБИ ХУДОЖНЬОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ БАЗОВОГО КОНЦЕПТУ МАТИ В ПОЕЗІЇ ЛЕВА ЕВГЕНУША ВЕНГЛІНСЬКОГО	48

ГЕРМАНІСТИКА: СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЇЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

ГЛУШКОВЕЦЬКА Н. А., МАЦЮК О. О. ФОНЕТИЧНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ ЯК ЛІНГВІСТИЧНА ПРОБЛЕМА	53
ДОЛІНСЬКИЙ Є. В. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	57
ДМИТРОШКІН Д. Е. МОДЕЛІ ТЕЛЕСКОПІЗМІВ У АМЕРИКАНСЬКОМУ СПОРТИВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ	62

КРАМАР В. Б. ЖАНР ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЯК ЧИННИК ВИБОРУ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ МОДЕЛІ	65
НАЗАРЕНКО О. В., ПОНОМАРЕНКО А. М. ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО АНГЛІЙСЬКОГО ГУМОРУ В МЕДІА-ДИСКУРСІ	70
СЕРГЄЄВА О. В. ПОЛІСЕМ'Я АНГЛІЙСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ	75

УДК 811.161.2:373.421:331.102.344]:821.161.2.0(092)

DOI: 10.31891/2415-7929-2019-17-30-35

РОЗГОН В. В., ТИХОВСЬКА І. С.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

СИНОНІМІЧНІ ДІЄСЛІВНІ ЛЕКСЕМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ МИХАЙЛА СЛАБОШПΥТСЬКОГО «УКРАЇНЕЦЬ, ЯКИЙ ВІДМОВИВСЯ БУТИ БІДНИМ»)

У статті схарактеризовано функціонально-семантичні особливості дієслівної синонімії на позначення інтелектуальної діяльності людини. Визначено загальнономовні та контекстуальні синоніми, а також фразеологічні одиниці, стійкості з дієсловами на позначення інтелектуальної діяльності. Увагу акцентовано на інтелектуальній діяльності українців, яких часто характеризує П. Яцик.

Ключові слова: семантично-стійкісні дієслова, синоніми, дієслова інтелектуальної діяльності, загальнономовні синоніми, контекстуальні синоніми, стійкі сполучення слів.

ROZGHON V. V., TYKHOVSKA I. S.

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

SYNONYMOUS VERBAL LEXEMS ON THE DESIGNATION OF THE INTELLECTUAL ACTIVITY OF THE HUMAN (BASED ON MYKHAYLO SLABOSHPTYTSKY'S WORK «A UKRAINIAN THAT REFUSED TO BE POOR»)

The article describes the functional-semantic features of verbal synonymy for the designation of human intellectual activity. The semantics of the verbs have been clarified, the additional semantic shades of verbal tokens that characterize the intellectual activity of Ukrainians have been identified, synonymous series are formed. Common and contextual synonyms, as well as phraseological units that are correlated with verbs to denote intellectual activity have been identified. The focus is on the intellectual activity of Ukrainians, often characterized by P. Yatsyk. The verbal tokens characterizing the activity and the hero of the work are described.

The article identifies and systematically analyzes verbal synonyms of the artistic language of Mykhaylo Slaboshpytsky's works, outlines thematic groups of synonyms for the designation of human intellectual activity, describes the peculiarities of the semantic structure and patterns of functioning of synonymous units of artistic prose.

Attention is drawn to the fact that synonyms play an important stylistic role, have additional significant shades, varying content, differ in the degree and quality of emotional coloring, stylistic belonging to a particular genre of language, exhibit different activity in the language. It is determined that the given synonyms differ from each other by the nature of the exercise of thought, the intensity and depth of the action, the duration, the participation of the will in the emergence of thought, the presence of a relative share of confidence and assumption in the composition of thought, the nature of the situation that is the object of thought, stylistic component.

Keywords: semantic-relative verbs, synonyms, intellectual activity verbs, common synonyms, contextual synonyms, stable word combinations.

Актуальність дослідження. Розумова діяльність людини як процес пізнання, розуміння та усвідомлення навколишньої дійсності здавна привертала увагу психологів, філософів, мовознавців.

У сучасній українській мові дієслова інтелектуальної діяльності людини становлять якісно і кількісно розвинену лексико-семантичну групу та характеризуються широкими функціональними можливостями.

Лексико-семантична група українських дієслів на позначення інтелектуальної діяльності людини повинна підлягати детальному аналізу, оскільки не лише описує мислительні процеси, пов'язані із отриманням, обробкою, збереженням, аналізом та відтворенням інформації, виведенням на її основі узагальнень та висновків, а й детально відображають загальну картину інтелектуальної поведінки людини [2, с. 208].

Мислительні дії та операції можуть спрямовуватися на пізнання, вирішення логічних завдань, запам'ятовування, узагальнення практичного досвіду, фіксування емоційних станів тощо. Із теорії психології доречно звернути увагу на розмежування традиційних розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, класифікація, систематизація, аналогія) та своєрідних ментальних дій, притаманних суб'єкту в певній ситуації і за певних умов (О. Винославська, М. Варій, А. Смирнов, Л. Сухіва, В. Кляк та ін.) [3, с. 332].

Дієслівним лексемам на позначення інтелектуальної діяльності людини характерні активність, контрольованість, спрямованість на об'єкт, що зумовлено природою людського мислення.

Аналіз останніх джерел. Дієслова інтелектуальної діяльності людини як лексико-семантична група з характерними їй семантико-граматичними особливостями була предметом дослідження як у зарубіжному, так і в українському мовознавстві. Різні аспекти дієслів на позначення розумової діяльності досліджували І. Ділай (схарактеризовано когнітивні дієслова), В. Станкевич, І. Горохова, О. Ільчук, З. Корєва (семантичний

об'єм дієслів мислення у різних мовах), В. Крофт (ментальні дієслова), Т. Левченко, Т. Чубань (способи словотвору дієслів на позначення інтелектуальної діяльності людини), І. Овчинникова (лексико-семантичні особливості дієслів на позначення розумової діяльності) М. Пименова (порівняльний аналіз англійських і російських дієслів на позначення інтелектуальної діяльності людини), С. Шепітько (класифікаційно дієслова на позначення мисленнєвої діяльності) та ін.

Лінгвостилістичний аналіз синонімічних дієслів на позначення інтелектуальної діяльності людини здійснювали на матеріалі творів Марка Вовчка (Ю. Ткаченко), Михайла Котобинського, Олексія Чинилука (І. Овчинникова), Івана Багряного (А. Ярова), Григорія Жученка (Т. Полякова) та ін.

Постановка проблеми. Незважаючи на пильну увагу дослідників до вивчення дієслівної синонімії, переважна більшість творів не стала матеріалом для вивчення дієслів на позначення інтелектуальної діяльності людини. Вивчення синонімічних дієслівних лексем на позначення розумової діяльності на матеріалі творів М. Слабошпицького сприяє глибокому розумінню синонімії та збагаченню національної мови.

Мета – характеризувати функціонально-семантичні особливості синонімічних дієслівних лексем на позначення інтелектуальної діяльності людини у творі М. Слабошпицького «Українець, який відмовився бути бідним», у якому змальовано подвиги життя однієї з найвизначніших особистостей сучасності.

Виклад основного матеріалу. У статті взято за основу властиву більшості сучасних лінгвістів точку зору на синонімію як явище семантичне, на синоніми – як одиниці, що позначають одне і теж поняття, характеризуються семантичною спільністю та частковою взаємозамінністю (Ш. Баллі, Ж. Соколовська, Л. Щерба).

Реалізуючи спільне загальне значення, дієслівні синоніми відрізняються додатковими впливками, дають різну емоційну оцінку інтелектуальній діяльності людини.

У ході дослідження синонімічні дієслівні лексеми на позначення інтелектуальної діяльності людини диференційовано відповідно до семантики та впливків значень: *думати* – міркувати, мислити, гадати, вважати, припускати, прикинути, вважати, шукати, сунути голову, жити думкою, визнавати голос логіки, мудре думка, скерувати свої умі; *розуміти* – збагнути, осягнути, усвідомити, схопити, згадати, дотямити, дійти, покласти, знати, володіти знаннями, дійти переконання; *вчитися* – здобути знання; *дослідити* – вивчати, простудіювати, пізнати, вибірувати, виколодувати, зналізувати, піддавати аналізу, критично підходити до життя, критично глянути на себе, препарувати, виявувати; *довести* – доказати, аргументувати, переконати, зробити висновок; *пам'ятати* – стояти у пам'яті, засісти у пам'яті, засісти в свідомості.

У контексті досліджуваного твору дієслово інтелектуальної діяльності людини посідають особливе місце, оскільки завор та його персонаж – видатний український бізнесмен і меценат Петро Ялик – роздумують як стати українцем багатим, а державі сильною.

Думати, міркувати, мислити – пропеси, які супроводжують життя і діяльність П. Ялика. Він постійно думає («Я довго *думав* над тим, бо вмію критично підходити до життя» (4)); (Спершу *подумалося*: може, все зніматися для того, щоб замінити новим, досконалішим?)» (4), міркує («Він міркує, приміром, так: «Я виставлю їх. Приміщення пустуватиме. Хто з цього виграє?»» (4), мислить («Хто ясно *мислить* – ясно викладає») (4).

Уживаючи у своїй мові дієслово *думати*, П. Ялик акцентує увагу, що він, будучи українцем, на відміну від більшості представників нашого народу, турбується не лише про те, як і де здобути гроші, але й як використати їх, щоб розбудувати успішне підприємство («Українці, всі українці *думають*, щоб зробити гроші. Вони хочуть здобути гроші й покласти у банк чи в кредитку. Але гроші треба вживати. Я завжди *думав* про те, як розбудувати підприємство. Трудове життя особи триває 25 років. А зліквідоване підприємство може існувати принаймні 100 років. Тож я завжди намагався розбудувати підприємство – щось тривале») (4).

П. Ялик гостро висловлюється, критикує українців та їхні розумові здібності. На його думку, переважна більшість українців не вміє і не хоче *думати*, конструктивно мислити, аналізувати, критично підходити до життя, а лише керується емоціями. Щоб висловити свою думку стосовно бездумності українців, П. Ялик вживає дієслово *думати, хотіти* із заперечною часткою *не* та стійке сполучення слів *визнавати голос логіки* («Юрба здебільшого ніколи *не думає*. А якщо й подумає, то не про добро інституції, а про себе») (4); *Мой спільники не хотіли визнавати голосу логіки*, опертої на калькуляцію. В них усе було на емоціїх «хочу», «я хочу») (4).

П. Ялик не втрачав жодної можливості, щоб здобути певні знання («А ще він не втрачав жодної нагоди *вчитися* в усіх, і тому міг з твердою переконаністю сказати, що вже тоді, в роки війни, *навчився* чогось й од німців») (4).

Як покровитель української науки П. Ялик постійно підкреслює її силу, наголошує, що успіх держави, зокрема бізнесу, залежить насамперед від стану та рівня розвитку освіти та науки. Він звертає увагу на те, що українці прагнуть здобути успіху, але практично не думають про освіту, самоосвіту, науку («Аналізуючи історію появи українців у Канаді (та, зрештою, і в інших країнах американського континенту), він побачив, що наші країни *найменш* за все *думали* про науку й просвіту, бо впродовж перших десятиліть

свого побутування там не мали для нього високої змоги») (4). Крім того, він замислюється над освітою як способом звільнитися від важкої фізичної праці («*Учись, синку, збись не роби»* – часто чув він у дитинстві слова сільських батьків своїм дітям») (4); «*Вчись не для того, щоб здобути знань, які стануть у пригоді в твоїй роботі і в твоєму житті, а саме: вчись, щоб не працювати чи не працювати тяжко, як твої батьки»*) (4).

М. Слабошпильський вживає дієслово *сідати* для відтворення ситуації, у якій автор чи герой твору постає перед необхідністю розв'язання проблеми, яка є зрозумілою, але потребує нового способу вирішення («*Гідаю, що в цьому – теж одне з пояснень його підприємицьких збоєтків, бо саме та особливість характеру дозволяє Япиківі знаходити найраціональніші методи ведення повсякденної справи й досягати у ній успіху»*) (4).

П. Япик – генератор продуктивних ідей. Він має свою думку стосовно політики, науки, освіти, культури й певнено висловлює її: «*Япик зробив висновок, на якому непохитно стоїть і сьогодні: більшовизм нічого не буде, а все вишить»* (4).

Перш ніж прийняти важливе рішення, висловити точку зору, бачення певної проблеми, дійти до суті, істини, дати рекомендації, поради, встановити він постійно *припускає*, коли має думку-злогадку не підкріплену фактами («*Хіба не можна припустити, що добрі люди бувають і серед багатих?»*) (4), *прикидає*, коли у проєкті міркування потрібно порівняти чи зставити, встановити переваги та недоліки («*Він прикинув: нині тут своєрідний демографічний вибух, до Торонто залюдують інтенсивно прибувають люди, купують будинки»*) (4), *зважає*, коли необхідно всебічно розглянути всі деталі («*Звичайно, треба зважити, що добра половина опублікованого в фольклористичних записках радянських часів – це псевдофольклор, творений од імені самого народу за соціальним замовленням ідеологів»*) (4), *шукє*, що має емоційно-експресивне забарвлення, підкреслює інтенсивність, глибину думки («*Коли вони зі мною не погоджувалися, я спершу шукє, у чому помилюся»*) (4), *аналізує*, коли розглядає, обмірковує явище, розкладаючи на складові частини («*Можливо, він спокійно аналізує те, що може стояти за словами, оскільки, як людина конкретна, легко знаходить найкоротшу дорогу до суті»*) (4).

Як людина бізнесу П. Япик схильний врити лише достовірним, перевіреним, обґрунтованим фактам, тому надає перевагу доводам, аргументам («*Нині, коли мені хай навіть сто душ говорять: «Те, що ти чиниш, неправильно», я скажу: «Доведіть, аргументуйте. Не бризкайте емоціями, не давіть мене морально й не звинувачуйте, що я неоступливий, а спокійно переконайте фактами, докажіть, що я помилюся, і тоді я погоджусь з вами»*) (4).

Як і автор твору, так і головний герой послуговуються лексемою *зрозуміти*, що підкреслює аналітико-синтетичний аспект їхнього мислення («*Випустивши їх з уваги, значно важче зрозуміти механізм досягнення успіхів і весь проєкт вивчення Япика в світі канадського бізнесу»*) (4); «*Зрозуміють нарешті у вас і такий закон: хто хоче більше мати – мусить більше працювати»*) (4).

П. Япик вживає дієслово *розуміти* із заперечною часткою *не*, щоб підкреслити, що українці не зміють правильно сприймати, не можуть досягнути розумом, усвідомити специфіку успішного створення та розвитку бізнесу («*Розповідаючи це, Япик сказав: «Такі люди хочуть більше зробити для світу, для інших. І їх треба підтримувати. Цього не розуміють в Україні, а дехто не розуміє і тут»*) (4).

М. Слабошпильський акцентує на розумовій діяльності П. Япика, яка постійно супроводжується мислительними операціями. Синонім *збагнути* позначає процес переходу від фактів до розкриття сутності їх, до вольових висновків («*Все почалося з того, що, коли я збагнув, який убогий професійний рівень має більшість господарських керівників України, я спробував організувати в Торонто школу для виховання керівників підприємств»*) (4).

У цьому ж значенні, але з емоційно-експресивним забарвленням урочистості автор послуговується лексемами *осмагнути* («*А щоб те осмагнути, необхідно більше про світ вивчати і взагалі – знати його...»*) (4).

Ужте у мові твору дієслово *усвідомити* свідчить про те, що зміст інформації, який засвоєно головним героєм чи автором, сприймається розумом свідомо, осмислюється, обдумується («*Дуже важливо усвідомити, що проблема існує, але ще важливіше знайти спосіб її розв'язання»*) (4).

Український бізнесмен гостро засуджує народних депутатів за їхню байдужість до інтересів держави, безвідповідальність, пустослів'я («*Деякі наші народні депутати ніяк не можуть усвідомити, що вони відповідають за історичну долю п'ятдесятильонного народу»*) (4); «*Я впевнений, що переважна більшість зголошених кандидатів замірочені ближньою можливістю і навіть не думає про добро України та її народу»*) (4).

З пією семантикою автор вживає лексеми *затямити*, *дотямити* та стійкі сполучення слів, що є стилістичним засобом емоційної та смислової виразності, експресивності, відображаючи презирство автора («*Час би нам уже це затямити й подолати в собі ліниву наївність, витравити з себе нечерний романтичний дух»*) (4); «*Аж потім дотямив це – звичайнісіньке мордерство»*) (4).

Щоб підкреслити високий рівень розвитку чуттєвого і логічного (раціонального) ступеня пізнання українського мепензта, М. Слабошпильський вживає дієслово *схонити* у переносному значенні («*Він одразу схонлює серцевину проблеми і зовсім не відволікається на неістотні подробиці, в яких можна надовго загрузнути чи й заблукати»*) (4).

Як високоінтелектуальна, розумна та мудра людина П. Япик піддає кожну проблему ретельному науковому розгляду з метою пізнання, висвітлення суті. Цілеспрямований і послідовний процес наукового

дослідження П. Ялика, що підпорядкований певній системі принципів, дотримання яких забезпечує його ефективність, відтворення дієслово *вивчати* («Але, на моє глибоке переконання, перед тим, як починати там якусь справу, треба поїхати в Україну принаймні на півроку, щоб мати змогу ретельно, щодня *вивчати* ситуацію, *вивчати* людей, їхні методи роботи, організацію праці з точки зору застосування там західних методів і технологій») (4).

Лексема *студіювати* позначає свідомий процес вивчення інформації П. Яликом, для якого характерно ясність, логічність, послідовність, об'єктивність, точність, актуальність. У контексті досліджуваного твору дієслово *студіювати* вжито у формі докожаного виду з префіксом *про-*, що вказує на обмеженість дії у часі, результативність її («Талановитий самоук *простудіював* чимало важливих праць з економіки, юриспруденції, філософії, історії; його освіченості можуть позаздрити чимало наших докторів наук») (4).

Процес пізнання невідомий від мислення відомого українського філантропа П. Ялик освятає розумом явища об'єктивно дійсності, одержує істинне уявлення про певне явище шляхом цілеспрямованого, активного пізнання («У серпні того року я виїхав до Києва з надією ознайомитись із країною моїх предків, *пізнати* її виховну систему, яку я вважав кращою від канадської...») (4); «На мою думку, все-таки найкраще починати з праці на булові, щоб *пізнати* все від основ») (4).

На думку П. Ялика, важливо не просто здобути знання, а вміти пристосувати їх до умов сьогодення, зокрема до змін, які відбуваються в різних галузях людської діяльності («Завжди також треба передбачити зміни, які тепер приходять так скоро. Тому необхідно постійно себе *дешколювати* і *дотсочуватися* до змін, які зійшли, і до нових потреб. Скажімо, за 25 років творчого життя треба принаймні чотири рази основно *перешколюватися*») (4); «З вірою у витривалість і природну здібність *дотсочуватися* до нових впливів *скеруймо свої уми* та інтелігентність на творчість, якою можемо зайняти певне місце у цьому змагу...») (4).

У цьому аспекті П. Ялик не омине українських професорів, наголошуючи на безперспективності їхніх знань, невмінні ними скористатися, направити їх у потрібне русло, щоб досягнути ефективного результату («Чимало українських професорів багато *знають* лише для того, щоб *знати*, *володіють* *знаннями* заради самих знань, тоді як реальний світ здобуває їх для того, щоб ними скористатися») (4); «Світ української мови *не знає* і *знати не хоче*») (4).

Канадський підприємець українського походження підкреслює відсутність бажання вчитися в українських емігрантів, зокрема вивчати іноземну мову, через що вони не можуть знайти собі місце у суспільстві, роботу, відстояти свої інтереси («Інші емігранти, які через лжові *не мали бодяй трохи вивчити* англійську, в нових умовах *навіть не мали ні обстоювати* свої інтереси, ні бодяй проафішувати свої наміри») (4).

Автор захоплюється інтелектуальною діяльністю П. Ялика, швидкістю закарбування, точністю відтворення, тривалістю зберігання інформації в пам'яті та готовністю до використання збереженої інформації («Водночас ми маємо *пам'ятати*, що іноземні інвестиції не страждають від інфляційних процесів місцевої валюти») (4); «Батько, *пам'ятаю* добре, був дуже прцшовитий») (4); «*Пам'ятайте*, що не важко вступити в ділове партнерство, як і в шлюб, набагато важче розлучитися») (4).

Крім загальномовних синонімів на позначення розумової діяльності людини, автор активно використовує стійкі сполучення слів, які посилюють емоційно-експресивне забарвлення зображуваного. Для розв'язання певної проблеми, напруженого розмірковування, посилення розумових зусиль автор вживає фразеологізм *сунити золоту*: «Він *мав сунити золоту* за братів і сестер, брав на свої руки всю ту важку роботу, що досі була батьковою повинністю») (4).

Щоб загострити увагу читача на тому, що бізнес, освіта, наука, культура українського народу відстають у своєму розвитку, зокрема через недостатньо розвинуті інтелектуальні здібності, невміння організувати справи належним чином, П. Ялик послуговується фразеологізмом *пастки задніх* («Аналізуючи наші здобутки на північноамериканському континенті, мусимо з прикритістю ствердити, що вони далеко не співмірні зні з потребами нашого народу в Україні, зні з розвитком американської чи канадської спільноти взагалі. Отже, ми *пасемо задніх*») (4).

П. Ялик раціонально та об'єктивно мислить, принциповий. Якщо образ для себе певний спосіб життя, шлях реалізації своїх намірів та задумів, то не зрадить власні погляди та цезли («*Жив думкою*, що спочатку треба себе матеріально забезпечити, належно розгорнути свою справу, а вже згодом можна *подумати* над тим, щоб дати щось іншим») (4).

Коли потрібно порівняти новий об'єкт з раніше відомим, що має з ним спільні ознаки, з'ясувати причини виникнення явища, визначити вихідні принципи і логічні засади розуміння факту, П. Ялик послуговується стійким сполученням слів *дійти переконання* («Я *дійшов переконання*: треба опанувати одну справу, одну ділянку життя – і *знати її досконало*») (4).

Щоб описати як П. Ялик досліджує правдивість, достовірність ідеї, перевіряючи, обмірковуючи, порівнюючи, зіставляючи її з іншими, автор послуговується стійким сполученням слів *піддавати аналізу* («Він неодмінно *піддає її аналізу*, препарує, вивчає на терезах логіки й іронії») (4).

Стійкі сполучення слів *стояти у пам'яті*, *засісти у пам'яті*, *засісти в свідомості* позначають тривалий процес зберігання інформації в пам'яті, свідомості, виникнення в уяві. *Стояти у пам'яті* означає

залишатися в свідомості, не забуватися («Один з таких трагічних прикладів мени бути білим постійно *стоить у пам'яті*») (4). *Засісти в пам'яті* позначає здатність героя твору тривалий час утримувати необхідну інформацію, підкреслює глибину та мимовільність запам'ятовування («А ще йому глибоко *в пам'ять засіла* етичний постулат, що прозвучав з уст директора Маслоосоюзу Хронов'ята») (4). *Засісти в свідомості* позначає довготривале збереження інформації в психіці («...а й одержав ще одну тему для роздумів про раціональність чи нерациональність людських вчинків, що глибоко *засіла в його свідомості*...») (4).

Стижке сполучення слів *працювати з головою* підкреслює гостру аналітичність мислення П. Ялика («Відповідаю йому: «Отже, *я працюю з головою*, а то – велика різниця») (4).

П. Ялик послуговується стійким сполученням слів *критично підходити до життя*, щоб підкреслити усвідомленість, самостійність, рефлексивність, плієспрямованість, обґрунтованість, контрольованість, самоорганізованість свого наукового мислення («Я довго думав над тим, бо вийо *критично підходити до життя*») (4).

Ще однією проблемою українців, через яку ми є безуспішними, на думку П. Ялика, є втрата почуття миру, безпідставне і безмірне викхвалення, відсутність уміння критикувати помилки, недолки у своїй діяльності, поведінці («Пристрасно заперечуючи що злобно антаукраїнську доктрину, ми часом *втрачаємо* дорогоцінне *чуття миру й переходимо до* відвертої *апології* навіть там, де могли б помовчати й спробувати *критично з'янути на себе*») (4).

П. Ялик послуговується стійким сполученням слів *муляє думка*, яка позначає певну ідею, що турбує, бентежить, непокоїть («*Д муляла* йому яксь не зовсім усвідомлена *думка*») (4).

У контексті досліджуваного твору функціонують контекстуальні синоніми *Покласти* позначає процес розуміння, усвідомлення після ретельного обдумування, а ужитий з дієсловом прислівник *твердо* підсилює значення впевненості, чіткості, глибини усвідомлення («Але Ялик твердо *поклав* собі: мусить мати бодай невеликі кошти, щоб укласти їх у справу, яка стане початком *здужаного*») (4).

Для позначення плієспрямованого процесу пізнання, осмислення фактів, ретельного, детального вивчення інформації, систематизацію та узагальнення інформації автор вживає контекстуальний синонім *вибдирувати* («І чужинці, і своя молодь, що вже піростала, мусили по крихті *вибдирувати* необхідні відомості з різних видань, що мали мізерні тиражі») (4).

Автор вживає контекстуальні синоніми *препарувати, виважувати*, щоб описати як український бізнесмен ретельно обробляє інформацію таким чином, щоб надати їй відповідної форми, підлаштувати її під конкретну ситуацію, всебічно обмірковує, одіює, вивірає правильність твердження (Він неодмінно підляє її аналізу, *препарує, виважує* на терезах логіки й іронії) (4); «Я *думав, виважував* на терезах сумнівів та аргументів...») (4).

Висновки. У сучасному мовознавстві дедалі більше вивчають мислительні дії та процеси, які специфічно представлені в мові. Для позначення інтелектуальної діяльності українців автор вживає загальномовні синоніми, що становлять переважно більшість, стійкі сполучення слів та контекстуальні синоніми. Наведені синоніми відрізняються один від одного специфічними особливостями здійснення розумової дії, продуктивністю та ступенем вияву мислительної дії, часом тривання, частотою вживання, функціонально-стилістичними характеристиками. Для інтелектуальної діяльності українців характерно бездумність, небажання та не вміння вчитися, аналізувати, досліджувати, порівнювати, аргументувати, доводити, допущуватися до істини, відсутність конструктивного мислення, невміння критично та раціонально підходити до життя, втрата почуття миру, апологія, байдужість, безвідповідальність, пустослів'я.

Перспективи використання результатів дослідження. Результати дослідження можуть бути використані у викладанні курсів сучасної української літературної мови, у процесі вивчення лексикології, морфології, історії української мови, стилістики, культури мови, при підготовці рефератів, ІНДЗ, повідомлень, статей, курсових та випускних кваліфікаційних робіт, у практиці шкільного навчання, а також для створення лексикографічних праць.

Література

1. Горюхова І. В. Лексико-семантичне поле дієслів зі значенням розумової діяльності / І. В. Горюхова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 9. Сучасні тенденції розвитку мов. – Випуск 3 – збірник наукових праць / За ред. А. В. Корольової – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 193–196.
2. Корисна З. М. Сучасні підходи до вивчення семантичних характеристик англійських котигізмів дієслів / З. М. Корисна, А. А. Потрапух // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог: Вид-во НАУОА, 2018. – Вип. 1(69). – С. 208–211.
3. Овчинникова І. І. Лексико-семантична група дієслів інтелектуальної дії в українській літературній мові / І. І. Овчинникова // Філологічні студії. – 2019. – № 9. – С. 329–334.
4. Слобожанський М. Українець, який відмовився бути білим // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://shron1.chyuv.org.ua/Slobozhanyskyj%20Ukrainets%20yakuj%20vidmouyvsia%20byty%20bidnym.htm>
5. Словник синонімів української мови. В двох томах. – Т. 1. / А. – Н. Гнатюк Г. М., Головадчук С. І., Горюшнина Г. Н., Лозова Н. Є., Тараненко О. О., Фрирдах В. Б., Мельник Н. Ю., Нечитайло О. І., Редька Л. О. : Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні ; Інститут української мови : НАН України. – К. : Наук думка, 1999. – 1026 с.
6. Словник синонімів української мови. В двох томах. – Т. 2. / О. – Я. Гнатюк Г. М., Головадчук С. І., Горюшнина Г. Н., Лозова Н. Є., Тараненко О. О., Фрирдах В. Б., Мельник Н. Ю., Нечитайло О. І., Редька Л. О. : Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови. – НАН України. – К. : Наук думка, 2000. – 953 с.

7. Фразеологічний словник української мови / АН України. Ін-т укр. мови : [уклад.: В. М. Білоноженко та ін., редкол.: Л. С. Паламарчука (голова) та ін.] – Київ : Наук. думка, Кн. 1. – 1999. – 528 с.
8. Ярова А. Г. Дієслівна синоніміка в прозових творах Івана Багряного : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 – українська мова / А. Г. Ярова – Київ, 2002. – 20 с.

References

1. Horokhova I. V. Leksyko-semantyczne pole дієслів зі значенням розмовної діяльності // I. V. Horokhova // Naukovyi časopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seria № 9. Suchasni tendentsii rozvytku mov. – Vypusk 3 : zbirnyk naukovykh prats / Za red. A. V. Korolovoi. – K. : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2009. – S. 193–196.
2. Kornieva Z. M. Suchasni pidkbody do vyvchennia semantycznych kharakterystyk anhliiskyykh kohnivnykh дієслів // Z. M. Kornieva, A. A. Potrashchuk // Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademii»: seria «Filolohiia». Ostroh : Vyd-vo NaUOA, 2018. – Vyp. 1(69). – S. 208–211.
3. Ovchynnikova I. I. Leksyko-semantyczna hrupa дієслів intelektualnoi dai v ukrainskii literaturnii movi / I. I. Ovchynnikova // Filolohichni studii. – 2019. – № 9. – S. 329–334.
4. Slaboshpytskyi M. Ukrains, yakyi vidmovyvsia buty bidnym : [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostup: http://shron1.chyvo.org.ua/Slaboshpytskyi_Ukrainets_yakyi_vidmovyvsia_butyi_bidnym.htm
5. Slovnyk synonimiv ukrainskoi movy: V dvokh tomakh. – T. 1. : A – N / Hnatuk H. M., Holovashchuk S. I., Horushyna H. N.; Lozova N. Ye.; Taranenko O. O., Frydrak V. B., Melnyk N. Yu., Nechytalo O. I., Rodnina L. O. ; Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni; Instytut ukrainskoi movy, NAN Ukrainy. – K. : Nauk. dumka, 1999. – 1026 s.
6. Slovnyk synonimiv ukrainskoi movy: V dvokh tomakh. – T. 2. : O – Ya / Hnatuk H. M., Holovashchuk S. I., Horushyna H. N.; Lozova N. Ye.; Taranenko O. O., Frydrak V. B., Melnyk N. Yu., Nechytalo O. I., Rodnina L. O. ; Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni; Instytut ukrainskoi movy, NAN Ukrainy. – K. : Nauk. dumka, 2000. – 953 s.
7. Frazеологічний словник української мови / АН України. Ін-т укр. мови : [уклад.: В. М. Білоноженко та ін., редкол.: Л. С. Паламарчука (голова) та ін.]. – Київ : Наук. думка, Кн. 1. – 1999. – 528 с.
8. Yarova A. H. Dієслівна синоніміка в прозових творах Івана Багряного : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 – українська мова / А. Н. Ярова – Київ, 2002. – 20 с.

Рецензия Peer review : 11.05.2019

Надрукована Printed : 04.07.2019